

Aansluit- en gebruiksvoorschriften uitslagprogrammatuur

De aansluit- en gebruiksvoorschriften worden door de Kiesraad opgesteld op grond van artikel Ea 4, eerste lid, van de Kieswet. De onderwerpen waarover deze voorschriften kunnen gaan zijn opgenomen in artikel Ea 4 van het Kiesbesluit. Deze onderwerpen zijn als categorieën in de opsomming van de voorschriften genoemd.

AANSLUITVOORSCHRIFTEN

De aansluitvoorschriften gaan over de aansluiting van de uitslagprogrammatuur. Voor het aansluiten van de uitslagprogrammatuur richt het college van burgemeester en wethouders decentrale voorzieningen in en treft het college decentrale maatregelen. Voor het centraal stembureau bij een waterschapsverkiezing worden deze taken uitgevoerd door het dagelijks bestuur van het waterschap. Deze voorzieningen, maatregelen en de installatie van de uitslagprogrammatuur moeten voldoen aan de aansluitvoorschriften. De aansluitvoorschriften gelden vanaf het moment dat de uitslagprogrammatuur wordt geïnstalleerd totdat de installatie wordt afgebroken.

Daarnaast legt de Kiesraad op grond van artikel Ea 4, eerste lid onder e, en artikel Ea 1, derde lid, van het Kiesbesluit vast in de aansluitvoorschriften welke standaard wordt toegepast voor de uitwisseling van verkiezingsgegevens zoals kandidatenlijsten, stembureaugegevens en resultaatsgegevens. Hiervoor zal gebruik worden gemaakt van de door de Kiesraad vastgestelde EML_NL-standaard.

Categorie 1: vereisten die worden gesteld aan de fysieke omgeving waarin de computers staan waarop de uitslagprogrammatuur wordt gebruikt (Ea 4, eerste lid onder a)

De voorschriften in deze categorie hebben tot doel om te voorkomen dat onbevoegden bij de computersystemen kunnen komen waarop de uitslagprogrammatuur wordt gebruikt. Onbevoegden mogen niet bij de uitslagprogrammatuur kunnen komen, zodat de juistheid en de ongewijzigde toestand van de programmatuur kunnen worden gewaarborgd (integriteit van de installatie).

1. Ruimten waarin de computersystemen staan waarop de uitslagprogrammatuur wordt gebruikt zijn af te sluiten of worden permanent fysiek beveiligd. De computersystemen waarop de uitslagprogrammatuur wordt gebruikt kunnen gedurende de periode van gebruik ook worden opgeslagen in een af te sluiten of permanent fysiek beveiligde kast of berging.
2. Onbevoegden mogen geen toegang hebben tot de ruimten waar de computersystemen staan waarop de uitslagprogrammatuur wordt gebruikt.
3. Belangstellenden mogen alleen onder begeleiding van bevoegde personen in de ruimten zijn waar de computersystemen staan waarop de uitslagprogrammatuur wordt gebruikt. Dit mag niet leiden tot orde- of werkverstoring.

Categorie 2: vereisten die worden gesteld aan het netwerk, waarmee de gebruiker toegang krijgt tot de decentrale voorzieningen (Ea 4, eerste lid onder b)

Het beveiligingsconcept van de uitslagprogrammatuur gaat uit van een gesloten en bekabeld eigenstandig netwerk. De voorschriften in deze categorie hebben tot doel om te voorkomen dat onbevoegden toegang kunnen krijgen tot het air-gapped netwerk waarin de uitslagprogrammatuur wordt gebruikt, om ongewenste invloed van buitenaf te voorkomen.

1. Gebruik een fysiek gescheiden netwerk zonder koppeling met reguliere IT-infrastructuur of het internet.
2. Zorg dat alle aanwezige draadloze communicatiemodules zoals wifi en bluetooth zijn gedeactiveerd.
3. Zorg dat alleen kabels zijn aangesloten die daadwerkelijk nodig zijn voor het gebruik van de uitslagprogrammatuur.
4. Sluit op het gesloten netwerk alleen apparatuur aan die benodigd is bij het gebruik van de uitslagprogrammatuur. Onder benodigde apparatuur vallen clientcomputers, gegevensdragers en desgewenst een printer.

Categorie 3: vereisten die worden gesteld aan de computer en het besturingssysteem op de computer waarop gebruik wordt gemaakt van uitslagprogrammatuur (Ea 4, eerste lid onder c)

De voorschriften in deze categorie hebben tot doel om te zorgen dat hardware wordt gebruikt waarop de uitslagprogrammatuur veilig, betrouwbaar en stabiel werkt.

1. Gebruik computerhardware die minimaal voldoet aan de systeemvereisten.
2. Gebruik een besturingssysteem dat geschikt is voor het gebruik van de uitslagprogrammatuur.
3. Gebruik een besturingssysteem waar support op zit/dat onderhouden wordt en voer de laatste updates uit.
4. Indien de computersoftware eerder is ingezet voor andere zaken dan de uitslagprogrammatuur, installeer dan een schoon besturingssysteem.
5. Stel voor de installatie van de uitslagprogrammatuur de authenticiteit van het installatiebestand vast. De hashcode van het installatiebestand moet overeenkomen met de hashcode op de website van de Kiesraad.
6. Installeer de uitslagprogrammatuur op een geschikte locatie op de servercomputer. Communiceer de installatielocatie met de beheerder/verantwoordelijke. Die heeft de locatie nodig bij eventuele storingen.
7. Gebruik de servercomputer niet als invoerstation. Gebruik clientcomputers voor het invoeren van de gegevens.

Categorie 4: de aanmaak van accounts en het beheren van autorisaties (Ea 4, eerste lid onder d)

De voorschriften in deze categorie hebben tot doel om de basis voor accountbeheer juist in te richten. Elk account moet aan één persoon zijn gekoppeld, zodat alleen de juiste personen de juiste handelingen in de uitslagprogrammatuur kunnen uitvoeren. Daarnaast is het van belang om de rollenscheiding duidelijk te houden en om het vierogenprincipe aan te houden.

1. Stel alleen systeemaccounts in die nodig zijn en verwijder overbodige accounts.
2. Stel voor elke persoon die met de uitslagprogrammatuur gaat werken een afzonderlijk en persoonlijk account in.
3. Stel de juiste gebruikersrechten in en voorkom dat gebruikers meer kunnen dan nodig.
4. Gebruik alleen administrator/root-rechten als dat nodig is; verleen deze rechten alleen aan personen die hiervoor voldoende kennis hebben.
5. Zorg dat ieder 'admin'- en beheerdersaccount aan een persoon is gebonden en dat enkel die persoon gebruik kan maken van het account.

Categorie 5: de standaard voor de uitwisseling van verkiezingsgegevens (Ea 4, eerste lid onder e)

De voorschriften in deze categorie hebben tot doel om de uitwisseling van verkiezingsgegevens te stroomlijnen en voor deze uitwisseling een specifieke standaard te hanteren. De uitslagprogrammatuur levert de gegevens die nodig zijn voor de uitwisseling tussen de verschillende verkiezingsniveaus in een door de Kiesraad te beheren standaard. Dit is de EML_NL-standaard.

1. Gebruik voor de uitwisseling van verkiezingsgegevens de bestanden in EML_NL-formaat die door de uitslagprogrammatuur worden gegenereerd.
2. Breng ten behoeve van een juiste uitwisseling van bestanden tussen de verschillende verkiezingsniveaus geen wijzigingen aan in de EML_NL-bestanden en zet deze bestanden voor de uitwisseling niet om in een ander formaat.

GEBRUIKSVOORSCHRIFTEN

De gebruiksvoorschriften gaan over het gebruik van de uitslagprogrammatuur. Gebruikers zijn verplicht om bij het gebruik van de programmatuur de gebruiksvoorschriften te volgen. Deze voorschriften zijn gedurende de hele periode van gebruik van de uitslagprogrammatuur door de gebruiker van toepassing.

Categorie 1: de authenticatie van gebruikers (Ea 4, tweede lid onder a)

De voorschriften in deze categorie hebben tot doel om te zorgen dat alleen de persoon aan wie het account is gekoppeld met dat account gebruik kan maken van de uitslagprogrammatuur.

1. Iedere gebruiker heeft één account, waar alleen diegene gebruik van kan maken.
2. Voor ieder account wordt een wachtwoord ingesteld dat voldoet aan de vereisten die door de uitslagprogrammatuur worden gesteld. Dit is een gepersonaliseerd wachtwoord; er wordt geen gebruik gemaakt van generieke wachtwoorden.
3. De inloggegevens van een account worden niet gedeeld met andere personen dan de persoon van wie het account is.

Categorie 2: de invoer respectievelijk het inlezen van gegevens in de uitslagprogrammatuur (Ea 4, tweede lid onder b)

Het voorschrift in deze categorie heeft tot doel om het inlezen van gegevens te regelen, zodat de juiste

gegevens op correcte wijze in de uitslagprogrammatuur worden opgenomen. De lijst van alle aangewezen stembureaus wordt gevraagd om aan de hand van deze lijst te kunnen controleren dat de uitkomsten van elk stembureau zijn ingevuld in de programmatuur. Daarnaast is de lijst van belang voor het centraal stembureau om de werkzaamheden van het centraal stembureau te kunnen uitvoeren, bijvoorbeeld op het vlak van meldingen van kiezers.

1. Zorg dat er voorafgaand aan de invoer een volledige lijst van alle aangewezen stembureaus is geïmporteerd of opgenomen in de uitslagprogrammatuur. Deze lijst vermeldt alle stembureaus die (uiterlijk op de vrijdag voor de dag van stemming) met de kiezers in de gemeente zijn gedeeld op grond van artikel J 1 van het Kiesbesluit. Deel deze lijst als exportbestand (EML 110b) met de Kiesraad op het uitwisselplatform.

Categorie 3: het uitprinten van het proces-verbaal (Ea 4, tweede lid onder c)

De voorschriften in deze categorie hebben tot doel om na afloop van gebruik van de uitslagprogrammatuur het door de programmatuur gegenereerde uitslagenbestand op veilige wijze aan te vullen en te printen. De uitslag wordt formeel vastgesteld in het papieren proces-verbaal dat tijdens de zitting wordt vastgesteld. Het is daarom van belang dat de aantallen in het document dat door de uitslagprogrammatuur is gegenereerd overeenkomen met de aantallen op het papieren exemplaar van het document.

1. Eventuele bewerking van het uitslagendocument moet op een door de IT-organisatie van de gemeente of het waterschap ter beschikking gestelde en conform de door de organisatie gestelde (beheers)eisen ingerichte computer (geen privécomputer) worden uitgevoerd. Bij bewerkingen kan worden gedacht aan het noteren van de aanwezige leden en hun aanwezigheid, uitgebrachte bezwaren en bijzonderheden tijdens de zitting. Het bewerken van het uitslagendocument mag op de servercomputer plaatsvinden.
2. Printen van het document moet op een door de IT-organisatie van de gemeente of het waterschap ter beschikking gestelde en conform de door de organisatie gestelde (beheers)eisen ingerichte printer worden uitgevoerd. Indien het uitslagendocument wordt bewerkt op de servercomputer, moet de printer door middel van een kabel worden aangesloten.

Categorie 4: digitale overdracht van telbestanden (Ea 4, tweede lid onder d)

De voorschriften in deze categorie hebben tot doel om na afloop van gebruik van de uitslagprogrammatuur de gegenereerde telbestanden op een betrouwbare wijze uit te wisselen met de hogere niveaus in de verkiezingsketen en de Kiesraad.

1. Draag zorg voor het tijdig aanleveren van de contactgegevens van de betreffende medewerkers die toegang dienen te krijgen tot de uitwisselplatforms.
2. Lever de bestanden met de teluitslagen aan conform de instructies die door de Kiesraad bij uitlevering van de uitslagprogrammatuur en de handleiding van de uitwisselplatforms zijn meegestuurd (bestandsnaam, -formaat).
3. Lever de bestanden met de teluitslagen aan binnen de daarvoor door het hoofdstembureau of centraal stembureau vastgestelde termijnen.
4. Lever bij een eventuele nieuwe zitting de bestanden met de teluitslagen aan binnen de daarvoor door het centraal stembureau bepaalde termijnen.

Categorie 5: de wijze van authenticatie van in te lezen verkiezingsgegevens (Ea 4, tweede lid onder e)

Het voorschrift in deze categorie heeft tot doel om de uitgewisselde telbestanden van verkiezingsorganen van een lager niveau te controleren. Ten aanzien van de gegevensbestanden is het van belang om te verifiëren of het ontvangen bestand inderdaad van de juiste afzender afkomstig is. Dit voorschrift is alleen van toepassing voor de hoofdstembureaus en het centraal stembureau.

1. Controleer bij het inlezen van telbestanden in uitslagprogrammatuur of de hashcode in de uitslagprogrammatuur gelijk is aan de hashcode op het proces-verbaal en stel dit vast. Wanneer deze hashcodes niet overeenkomen, wordt het telbestand niet gebruikt en worden de aantallen tweemaal handmatig ingevoerd.